

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

N^o4(2)

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich	
TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG'LARI HISOBIGA MOLİYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI	26
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	38
Ne'matova Mavsuma, Xolmamatov Diyorbek	
ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	43
Буранова Лола Вахобовна	
ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ	54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли	
ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHATLARI.....	60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna	
QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI	
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o'g'li	
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	73
Abdullo Sohibov	
O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI	84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
KORXONALAR MOLİYAVIY HOLATINI MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	91
Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	95
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
O'ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKDOR KONSEPSIYASINI QO'LLASHNING DOLZARB MASALALARI	100
Ochilov Farhod Malikovich	

BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI

Dadajonova Madina Ravshan qizi

O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi

Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti

Tayanch doktoranti

Email: m.dadajonova@gmail.com

Annotatsiya. Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimining hozirgi holati, uning raqamli iqtisodiyot sharoitidagi iqtisodiy mohiyati va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tashkilotlarda monitoring tizimlari to'liq raqamli, avtomatlashtirilgan va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv muhitiga o'tmoqda. Sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish, katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili, IoT va bulutli texnologiyalarning joriy etilishi orqali biznes jarayonlarini real vaqt rejimida kuzatish, baholash va optimallashtirish imkoniyati kengaymoqda. Bu esa operatsion samaradorlikni oshirish, risklarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va boshqaruv qarorlarini yanada asosli qabul qilishga xizmat qiladi.

Monitoring tizimlari tashkilotlarda shaffoflikni oshirish, ichki nazoratni kuchaytirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotda shuningdek, ma'lumotlar sifati, tizimlararo integratsiya muammolari, malakali kadrlar yetishmasligi hamda kiberxavfsizlik tahdidlari kabi mavjud muammolar ham yoritilgan. Umuman olganda, biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari raqamli iqtisodiyot sharoitida barqaror rivojlanish va innovatsion boshqaruvni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: biznes jarayonlari, monitoring tizimi, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt, Big Data, IoT, avtomatlashtirish, samaradorlik, raqobatbardoshlik, kiberxavfsizlik.

Abstract. This study examines the current state of business process monitoring systems, as well as their economic essence and practical importance in the digital economy. The findings indicate that modern organizations are rapidly transitioning toward fully digital, automated, and data-driven management environments. The implementation of advanced technologies such as artificial intelligence, machine learning, big data analytics, IoT, and cloud computing enables continuous real-time monitoring, evaluation, and optimization of business processes. This contributes to improved operational efficiency, reduced risks, better resource allocation, and more informed managerial decision-making.

Monitoring systems play a crucial role in enhancing transparency, strengthening internal control mechanisms, and increasing organizational competitiveness. The study also identifies key challenges, including data quality issues, system integration difficulties, shortage of skilled personnel, and growing cybersecurity risks. Overall, business process monitoring systems are becoming a fundamental element of sustainable development and innovative management in the digital economy.

Key words: business processes, monitoring systems, digital economy, artificial intelligence, big data, IoT, automation, efficiency, competitiveness, cybersecurity.

Аннотация. В данном исследовании рассматривается текущее состояние систем мониторинга бизнес-процессов, их экономическая сущность и практическое значение в условиях цифровой экономики. Результаты исследования показывают, что современные организации активно переходят к полностью цифровым, автоматизированным и основанным на данных системам управления. Внедрение таких технологий, как искусственный интеллект, машинное обучение, анализ больших данных, IoT и облачные технологии, позволяет осуществлять мониторинг бизнес-процессов в режиме реального времени, а также их анализ и оптимизацию. Это способствует повышению операционной эффективности, снижению рисков, рациональному использованию ресурсов и принятию более обоснованных управленческих решений.

Кроме того, системы мониторинга играют важную роль в повышении прозрачности, усилении внутреннего контроля и укреплении конкурентоспособности организаций. В работе также рассмотрены основные проблемы, включая качество данных, сложности интеграции систем, нехватку квалифицированных кадров и угрозы кибербезопасности. В целом, системы мониторинга бизнес-процессов становятся важным фактором устойчивого развития и инновационного управления в цифровой экономике.

Ключевые слова: бизнес-процессы, системы мониторинга, цифровая экономика, искусственный интеллект, большие данные, IoT, автоматизация, эффективность, конкурентоспособность, кибербезопасность.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida korxonalarda boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va biznes jarayonlarini samarali tashkil etish dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Global raqobat kuchayib borayotgan sharoitda tashkilotlarning operatsion samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va tezkor boshqaruv qarorlarini qabul qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari zamonaviy boshqaruvning ajralmas qismi sifatida shakllanib bormoqda.

An'anaviy boshqaruv usullarida biznes jarayonlari ko'proq davriy hisobotlar asosida baholangan bo'lsa, bugungi kunda raqamli texnologiyalar yordamida real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa korxonalariga o'z faoliyatini uzluksiz nazorat qilish, muammolarni erta bosqichda aniqlash va tezkor choralar ko'rish imkonini bermoqda. Natijada boshqaruv jarayonlari yanada shaffof, moslashuvchan va samarali tus olmoqda.

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari rivojlanishida sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli hisoblash va Internet of Things (IoT) kabi zamonaviy texnologiyalarning o'rni beqiyosdir. Ushbu texnologiyalar yordamida tashkilotlar nafaqat mavjud jarayonlarni kuzatish, balki ularni tahlil qilish va kelajakdagi faoliyatni prognozlash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish, risklarni kamaytirish va innovatsion rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini monitoring qilish masalasi zamonaviy iqtisodiyot va boshqaruv nazariyasida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida keng o'rganilmoqda. Xorijiy ilmiy adabiyotlarda ushbu masala asosan raqamli transformatsiya, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar kontekstida tadqiq etilgan. Jumladan, M. Porter va M. Heppelmann o'z tadqiqotlarida raqamli texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirish mumkinligini asoslab bergan. Ularning fikricha, "aqlli" tizimlar biznes jarayonlarini real vaqt rejimida nazorat qilish va samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, K. Schwab tomonidan ilgari surilgan "To'rtinchi sanoat inqilobi" konsepsiyasida raqamli transformatsiya natijasida ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va boshqaruv tizimlarining tubdan o'zgarishi, ayniqsa, sun'iy intellekt, IoT va katta ma'lumotlar texnologiyalarining keng qo'llanilishi ta'kidlanadi. T. Davenport va J. Harris esa ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv (analytics-driven management) konsepsiyasini rivojlantirib, biznes jarayonlarini monitoring qilish orqali strategik qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish mumkinligini ko'rsatgan.

Rossiyalik va MDH mamlakatlari olimlari orasida V. Ivanov, A. Karpov kabi tadqiqotchilar raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini monitoring qilishning iqtisodiy samaradorligi, avtomatlashtirish darajasi va risklarni boshqarishdagi o'rnini o'rganganlar. Ular monitoring tizimlari orqali korxonalar faoliyatini uzluksiz kuzatish va boshqaruvni takomillashtirish mumkinligini ta'kidlaydilar.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham ushbu yo'nalishda qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, Sh. G'ulomov, A. O'ralov, A. Abduqodirov va boshqa tadqiqotchilar raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, elektron boshqaruv tizimlari va biznes jarayonlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini o'rganishgan. Ularning ilmiy ishlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va biznes muhitini yaxshilash masalalari yoritilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimining hozirgi holatini o'rganish uchun kompleks va tizimli yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini nazariy, empirik hamda tahliliy usullar majmui tashkil etadi. Empirik tahlil doirasida zamonaviy monitoring tizimlarida qo'llanilayotgan sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va IoT vositalarining amaliy qo'llanilishi o'rganildi. Ushbu texnologiyalarning biznes jarayonlari samaradorligiga, qaror qabul qilish tezligiga va operatsion xarajatlarning kamayishiga ta'siri tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlarining hozirgi holati to'liq raqamli, ma'lumotlarga asoslangan va avtomatlashtirilgan boshqaruv muhitiga tezkor o'tish jarayonini aks ettiradi. Zamonaviy tashkilotlar tobora ko'proq turli manbalardan kelib tushadigan real vaqt rejimidagi operatsion ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish imkonini beruvchi integratsiyalashgan raqamli platformalarga tayanmoqda. Bu esa menejerlarga biznes jarayonlarini davriy hisobotlar asosida emas, balki uzluksiz kuzatish imkonini beradi va natijada tezkorlik hamda qaror qabul qilish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli biznes jarayonlarini monitoring qilish nafaqat nazorat vositasi, balki raqobatbardoshlik va operatsion samaradorlikni oshiruvchi strategik instrumentga ham aylangan.

Hozirgi bosqichning asosiy xususiyatlaridan biri sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish va katta ma'lumotlar tahlili kabi ilg'or texnologiyalarning keng joriy etilishidir. Ushbu texnologiyalar bashoratli monitoringni amalga oshirish

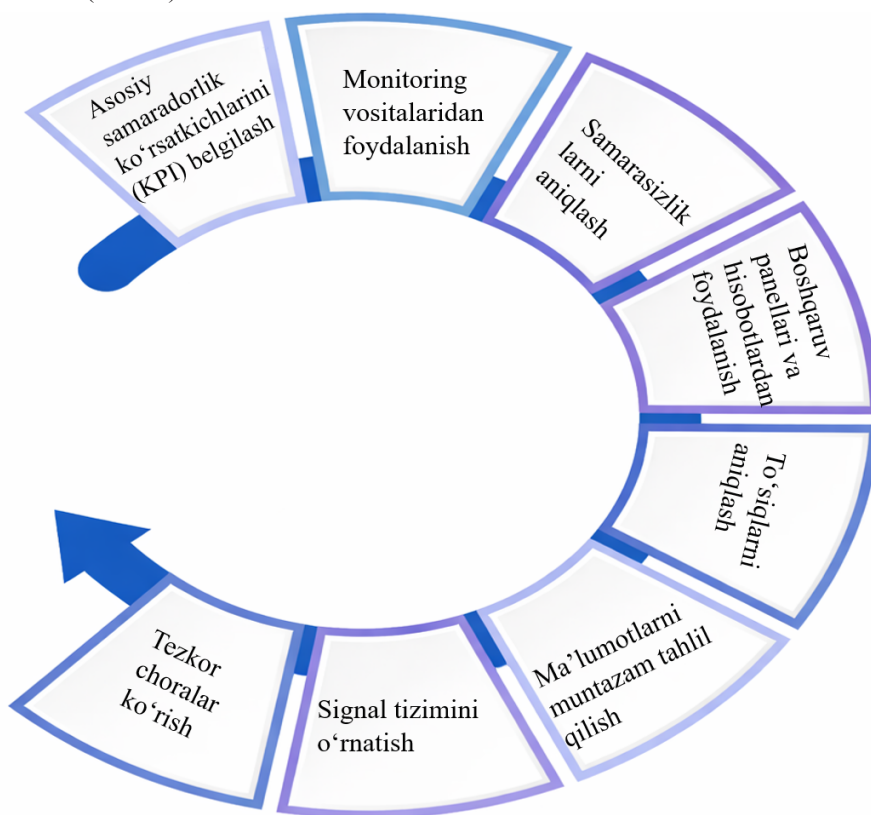

imkonini beradi, ya'ni tizimlar muammolar yuzaga kelishidan oldin ularning belgilarini aniqlashi, anomalialarni topishi va ehtimoliy uzilishlarni oldindan prognoz qilishi mumkin. Bunday yondashuv ta'minot zanjiridagi uzilishlar, moliyaviy firibgarlik va operatsion samarasizlik bilan bog'liq risklarni kamaytiradi. Shu bilan birga, avtomatlashtirish oddiy monitoring vazifalarida inson ishtirokini kamaytirib, aniqlikni oshiradi va xatolar ehtimolini pasaytiradi.

Yana bir muhim jihat bulutli hisoblash va raqamli platformalarning biznes monitoring tizimlariga integratsiya qilinishidir. Bulutli yechimlar tashkilotlarga katta hajmdagi ma'lumotlarni yuqori infratuzilma xarajatsiz saqlash va qayta ishlash imkonini beradi, bu esa ilg'or monitoring vositalarini kichik va o'rta biznes subyektlari uchun ham ochiq qiladi. Natijada biznes jarayonlarini monitoring qilishdan foydalanish yirik korporatsiyalar bilan cheklanib qolmay, iqtisodiyotning kengroq qatlamlariga tarqalmoqda.

Hozirgi sharoitda real vaqt rejimidagi tahlil zamonaviy monitoring tizimlarining standart funksiyasiga aylangan. Korxonalar asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini darhol kuzatish va shunga mos ravishda o'z faoliyatini tezkor o'zgartirish imkoniga ega. Bu boshqaruv amaliyotini reaktiv yondashuvdan proaktiv yondashuvga o'tkazmoqda. Qaror qabul qiluvchilar endi asosan vizual panellar va avtomatlashtirilgan hisobotlarga tayanib, faoliyatdagi tendensiyalarni kuzatadi hamda tezkor choralar talab qilinadigan sohalarni aniqlaydi.

Biznes jarayonlarini monitoring qilish vositalarining asosiy afzalliklari tizimli ravishda korxonalarda operatsion samaradorlikni oshirish, qaror qabul qilish jarayonlarini takomillashtirish hamda faoliyat ustidan nazoratni kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. Sifat nazoratining yaxshilanishi va jarayonlarning shaffofligi ortishi orqali ichki boshqaruv tizimi yanada mukammallashadi (1-rasm).

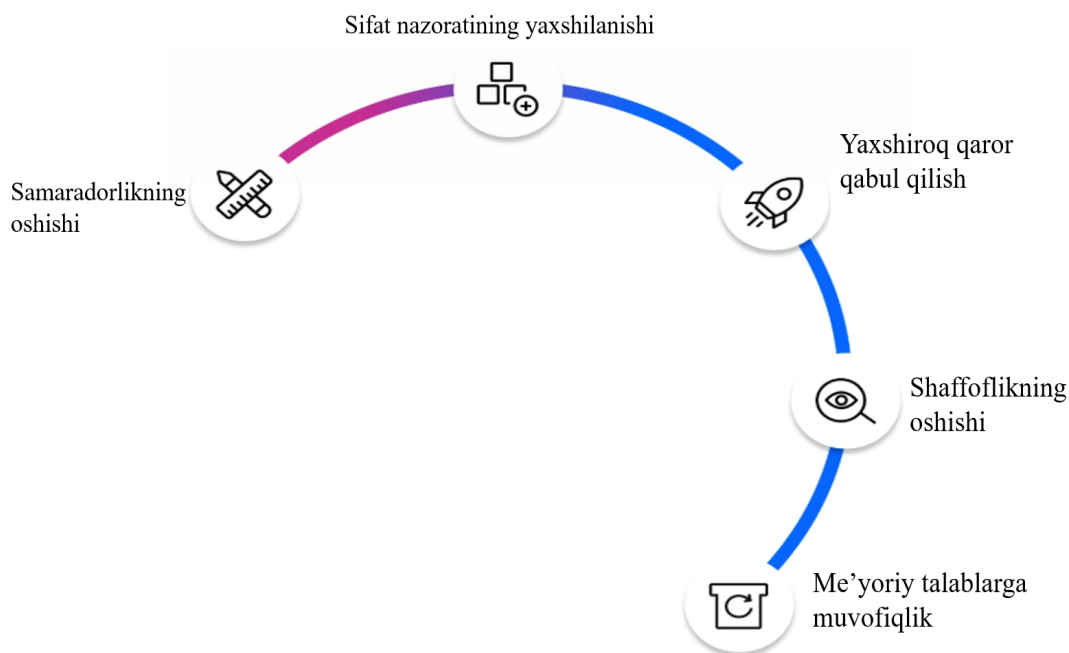
1-rasm. Biznes jarayonlarini monitoring qilish vositalarining afzalliklari¹

Raqamli ekotizimlarning rivojlanishi biznes jarayonlari o'zaro bog'liqligini ham kuchaytirdi. Tashkilotlar endi alohida faoliyat yuritmaydi, balki ularning monitoring tizimlari yetkazib beruvchilar, mijozlar va tartibga soluvchi organlar bilan integratsiyalashgan holda ishlaydi. Bu qiymat zanjiri bo'ylab shaffoflikni oshiradi va iqtisodiy subyektlar o'rtasidagi muvofiqlashtirishni yaxshilaydi. Biroq bu holat raqamli infratuzilmaga bog'liqlikni oshiradi va kiberxavfsizlik hamda ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq xavflarni kuchaytiradi.

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlarining hozirgi holatida bir qator muammolar ham mavjud. Ko'plab tashkilotlar ma'lumotlar sifati, tizimlarni integratsiya qilish va murakkab tahliliy natijalarni to'g'ri talqin qila oladigan malakali mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolarga duch kelmoqda. Bundan tashqari, texnologik rivojlanishning tezligi tizimlarni doimiy yangilab borishni talab qiladi. Kiberxavfsizlik tahdidlari ham tobora murakkablashib bormoqda, bu esa ma'lumotlarni himoya qilishni ustuvor vazifaga aylantiradi.

1 Muallif ishlanmasi

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlarining hozirgi holati intellektual, avtomatlashtirilgan va o‘zaro bog‘langan raqamli muhitga o‘tish jarayonini namoyon etadi. Ushbu tizimlar samaradorlik, shaffoflik va raqobatbardoshlikni sezilarli darajada oshirsa-da, ularning to‘liq salohiyatiga erishish uchun texnologik rivojlanishning uzluksiz davom etishi, malakali kadrlar tayyorlash hamda kuchli kiberxavfsizlik tizimlarining mavjudligi talab etiladi (2-rasm).

2-rasm. Biznes jarayonlarida samaradorlikni monitoring qilish²

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlarining rivojlanishi korxonalarda strategik boshqaruv sifatini sezilarli darajada oshirishga xizmat qilmoqda. Zamonaviy monitoring tizimlari nafaqat mavjud jarayonlarni kuzatish, balki kelajakdagi faoliyatni rejalashtirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumotlarga asoslangan prognozlash mexanizmlari orqali korxonalar bozor o'zgarishlariga oldindan moslashish imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi.

Raqamli monitoring tizimlari, ayniqsa, ishlab chiqarish va logistika jarayonlarida katta samaradorlikni ta'minlaydi. Masalan, IoT texnologiyalari yordamida ishlab chiqarish uskunalari va logistika vositalari real vaqt rejimida kuzatiladi, bu esa nosozliklarni oldindan aniqlash va texnik xizmat ko'rsatishni optimallashtirish imkonini beradi. Natijada ishlab chiqarish uzilishlari kamayadi va resurslardan foydalanish darajasi oshadi.

Xulosa va takliflar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari zamonaviy korxonalar faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ushbu tizimlar orqali biznes jarayonlarini real vaqt rejimida kuzatish, tahlil qilish va optimallashtirish imkoniyati yaratiladi, bu esa boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va IoT vositalarining joriy etilishi monitoring tizimlarini yanada takomillashtirib, korxonalar faoliyatini raqamli asosda boshqarish imkonini bermoqda.

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari operatsion xarajatlarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish, risklarni erta aniqlash va ularning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ushbu tizimlar korxonalarda shaffoflikni oshirib, qaror qabul qilish jarayonlarini dalillarga asoslangan holda amalga oshirish imkonini yaratadi. Bu esa boshqaruvdagi xatolarni kamaytiradi, ichki nazoratni kuchaytiradi hamda tashkilotlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi.

Raqamli monitoring tizimlarining rivojlanishi korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion rivojlanishni tezlashtirish va global bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamli ekotizimlarning kengayishi biznes jarayonlarini integratsiyalashgan holda boshqarish imkonini yaratib, qiymat zanjiri bo'ylab samaradorlikni oshiradi.

Ma'lumotlar sifati, tizimlararo integratsiya, malakali mutaxassislar yetishmasligi hamda kiberxavfsizlik tahdidlari monitoring tizimlarining samarali ishlashiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli ushbu muammolarni bartaraf etish, zamonaviy texnologiyalarni yanada keng joriy etish va yuqori malakali kadrlar tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi.

2 Muallif ishlanmasi

Biznes jarayonlarini monitoring qilish tizimlari raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalar faoliyatini samarali boshqarish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi. Shu bois ushbu tizimlarni rivojlantirish va takomillashtirish zamonaviy boshqaruv tizimlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Michael Hammer, James Champy. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. – New York: Harper Business, 1993.
2. Thomas H. Davenport. Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology. – Boston: Harvard Business School Press, 1993.
3. Michael E. Porter. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 1985.
4. Dumas M., La Rosa M., Mendling J., Reijers H.A. Fundamentals of Business Process Management. – Berlin: Springer, 2018.
5. Weske M. Business Process Management: Concepts, Languages, Architectures. – Berlin: Springer, 2019.
6. Van der Aalst W.M.P. Process Mining: Data Science in Action. – Berlin: Springer, 2016.
7. Laudon K.C., Laudon J.P. Management Information Systems: Managing the Digital Firm. – Pearson Education, 2020.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi ““Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6079-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-5030957>
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-4996-son qarori // URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5297046>
10. G'ulomov S.S., Abdullayev Yo. Raqamli iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>